

LBRIS

We know
books

Michelangelo
Buonarroti

Scrisori

Antologie, traducere din limba italiană,
studiu introductiv, cronologie și note
de C.D. Zeletin

EDITURA
ART

<i>Notă asupra ediției</i>	5
<i>Cele dintâi izvoare ale biografiei lui Michelangelo</i> (studiu introductiv)	7
<i>Cronologie buonarrotiană</i>	39
1496	
I (<i>Către Lorenzo di Pierfrancesco de' Medici, la Florența</i>)	51
1497	
II <i>Înțeleptului tânăr Buonarroto di Lodovico Bonarroti, la Florența</i>	53
III <i>Buonaroto di Lodovico Bonarroti, la Florența</i> ..	54
IV <i>Domnului Lodovico Buonarroti, la Florența</i> ...	54
V <i>Domnului Lodovico Buonarroti, la Florența</i> ...	55
1506	
VI <i>Maestrului Guliano da Sangallo, florentin, arhitect al Papei, la Roma</i>	57
VII <i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. În prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa</i>	59
1507	
VIII <i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. În prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, în fața spițeriei della Palia, la Porta Rossa</i>	61

IX	<i>Lui Lodovico di Lionardo di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în Vama de la Florența . .</i>	62
X	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia familiei Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	64
XI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, la Porta Rossa, Breasla lănarilor.</i>	66
XII	<i>Lui Lodovico di Lionardo di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	67
XIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	70
XIV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	70
XV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Buonarroti, la Florența. Sa fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	71
XVI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	72
XVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa, ori heraldului Palatului Senioriei din Florența.</i>	73
XVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	74
XIX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	75

XX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	75
XXI	<i>Lui Giovan Simone di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	76
XXII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	77
XXIII	<i>Lui Giovan Simone di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	78
XXIV	<i>Lui Giovan Simone di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	79
XXV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	80
XXVI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	80
XXVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	81
XXVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	82
XXIX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	82
XXX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	83

XXXI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	84
XXXII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Istrozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	84
XXXIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, Porta Rossa.</i>	85
XXXIV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	86
XXXV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, la Porta Rossa.</i>	86
XXXVI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	87
XXXVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	88
1508		
XXXVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	89
XXXIX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lânarilor, la Porta Rossa.</i>	90
XL	<i>Veneratului părinte întru Hristos, fratele Iacopo, iezuat în Florența</i>	90
XLI	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	91
XLII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	92

XLIII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	92
XLIV	<i>Buonarroto di Lodovico Buonarroti. Florența</i>	93
XLV	<i>Lui Giovan Simone di Lodovico Buonarroti, la Florența</i>	94
XLVI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența.</i>	95
XLVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi.</i>	97
XLVIII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	97
XLIX	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	99
L	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența.</i>	100
LI	<i>Lui Lodovico di Lionardo Buonarrota Simoni, la Florența</i>	101
1509		
LII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	102
LIII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	103
LVII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	104
LIX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	104
1510		
LX	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	106
LXI	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simeni, la Florența</i>	107
LXII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	109
LXIII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	110
LXIV	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	110
LXV	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	111
LXVI	<i>Lui Lodovico di Lionardo di Buonarrota Simoni, la Florența.</i>	112
LXVII	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	113
LXVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența.</i>	114
LXIX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	115
1511		

LXX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența. Să fie dată în prăvălia lui Lorenzo Strozi, Breasla Lănarilor.</i>	116
LXXI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	117
LXXII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența.</i>	118
1512		
LXXXVI	<i>Lui Lodovico di Lionardo di Buonarrota Simoni, la Florența.</i>	120
LXXXVIII	<i>Lui Lodovico di Lionardo di Buonarrota Simoni, la Florența.</i>	120
LXXX	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	121
LXXXII	<i>Lui Lodovico di Lionardo di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	122
LXXXIV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	123
LXXXV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	123
LXXXVI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	124
LXXXVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	124
LXXXVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	125
LXXXIX	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	126
XC	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	127
XCI	<i>Lui Lodovico di Lionardo di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	128
XCII	<i>Lui Baldassare (di Cagione da Carrara)</i>	129
1513		
XCIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	131
1515		
XCIV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	134
XCVI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	134
XCVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	135
XCVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	135
C	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	136
CII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	137
CIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico di Lionardo Simoni, la Florența</i>	138

CIV	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	138
CVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	140
CVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	140
CIX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	142
CX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	142
CXI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	143
CXII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	144
1516		
CXIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	145
CXIV	<i>Lui Lodovico, la Settignano</i>	146
CXV	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	147
CXVI	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	148
1517		
CXVII	<i>Lui Domenico (Buoninsegni, Roma)</i>	150
CXVIII	<i>Lui Domenico Buoninsegni, la Roma</i>	150
CXIX	<i>Lui Domenico (Buoninsegni, Roma)</i>	151
CXX	<i>Lui Lodovico di Buonarrota Simoni, la Florența</i>	153
CXXI	<i>Lui Lodovico Buonarroto, la Florența</i>	153
1518		
CXXII	<i>Lui Pietro Urbano da Pistoia, la Florența</i>	155
CXXIII	<i>(Lui Domenico Buoninsegni, la Roma)</i>	155
CXXIV	<i>Lui Pietro Urbano, la Florența</i>	157
CXXV	<i>Dragului meu maestru Donato Benti, sculptor la Pietra Santa.</i>	158
CXXVI	<i>Lui Niccolò (Quaratesi), la Florența</i>	158
CXXVII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	159
CXXVIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	160
CXXIX	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	161
CXXX	<i>(Căpitanului din Cortona)</i>	162
CXXXI	<i>(Cardinalului Iuliu de' Medici, la Roma)</i>	164
CXXXIII	<i>Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența</i>	165
CXXXIV	<i>Lui Berto da Filicaia, la Florența</i>	165

- CXXXV *Lui Buonarroto di Lodovico Simoni, la Florența* 167
 CXXXVII *Lui Pietro Urbano (la Florența)* 168
 CXXXVIII *Preaveneratului Monsenior de' Medici, la Roma* . . 168
 CXXXIX *Iubitului meu prieten Lionardo, șelar în casa
 Borgerini, la Roma* 169

1519

- CXLIV *(Lui messer Domenico Buoninsegni, la Roma)* . . 171
 CXLV *Lui Pietro Urbano, în casa lui Michelagniole,
 sculptor la Florența* 172
 CXLVII *Lui Pietro Urbano, la Florența* 173
 CXLVIII *Lui Girolamo del Bardella, la Porto Venere* . . . 174
 CXLIX *Lui Pietro Urbano, la Pistoia* 174
 CL *(Lui Meo delle Corte)* 175
 CLI *Numitului Meo* 175
 CLII *(Către messer Domenico Buoninsegni, la Roma)* 176
 CLIII *Lui Pietro di Michelagniole, sculptor
 la Seravezza* 176

1520-1521

- CLIV *(Cardinalului Bernardo Dovizi, la Roma)* 178
 CLV *Lui Sebastiano del Piombo[?], la Roma* 178
 CLVI *Lui Giusto di Matteo, cizmar la Pistoia* 182

1522

- CLVII *Înțeleptului tânăr Gherardo Perini, la Pesaro* . . 183

1523

- CLVIII *Dragului meu Ser Giovan Francesco, capelan
 la Santa Maria del Fiore, Florența* 184
 CLIX *Lui Lodovico Buonarroto, la Settignano* 185
 CLX *Lui Lodovico Buonarroto, la Settignano* 185
 CLXII *Prietenului meu drag Bartolomeo Angelini,
 la Roma* 187
 CLXIII *(Către Ser Giovanni Francesco Fattucci, la Roma)* 187
 CLXIV *Dragul meu prieten maistrul Domenico,
 zis Topolino, pietrar la Carrara* 189

1524

- CLXV *Către Papa Clement al VII-lea, la Roma* 191
 CLXVI *Superiorului Giovanni Spina (la Florența)* 192
 CLXVII *(Lui Giovanni Spina)* 193
 CLXVIII *Către Ser Giovan Francesco Fattucci, la Roma* . . 193
 CLXIX *Către messer Gio. Francesco Fattucci, la Roma* . . 196
 CLXX *Lui Ser Giovan Francesco Fattucci, la Roma* . . . 198
 CLXXI *Lui Ser Giovan Francesco Fattucci, la Roma* . . . 198
 CLXXII *(Lui Piero Gondi, la Florența)* 199
 CLXXIV *Lui messer Giovan Francesco Fattucci, la Roma* 201
 CLXXV *Lui Giovanni Spina, la Florența* 202
 CLXXVI *Lui Giovanni Spina* 202
 CLXXVII *(Lui Giovan Francesco Fattucci, la Roma)* 203

1525

- CLXXIX *(Lui Giovanni Spina, la Florența)* 204
 CLXXX *Lui Ser Giovan Francesco Fattucci, la Roma* . . . 205
 CLXXXI *(Lui Sebastiano del Piombo, la Roma)* 205
 CLXXXII *(Lui Sebastiano del Piombo, la Roma)* 206
 CLXXXIII *(Lui messer Giovan Francesco Fattucci, la Roma)* 206
 CLXXXIV *Scumpului meu prieten, messere Giovan
 Francesco, preot la Santa Maria del Fiore
 din Florența, la Roma* 207
 CLXXXV *(Lui messer Giovan Francesco Fattucci, la Roma)* 209
 CLXXXVI *(Lui messer Giovan Francesco Fattucci, la Roma)* 210

1526

- CLXXXVII *(Lui messer Giovan Fattucci, la Roma)* 212
 CLXXXVIII *(Lui messer Giovan Francesco Fattucci, la Roma)* 213

1527

- CXC *Lui Buonarroto, la Settignano* 215
 CXCI *Lui Buonarroto, la Settignano* 215

1529

- CXCII *Lui Ser Marcantonio del Cartolaio* 217

CXCIII *Mult iubitului meu prieten, Batista della Palia, la Florența* 217

1531

CXCIV *(Lui Sebastiano del Piombo, la Roma)* 219

1532

CXCVII *Lui Giovan Simone Buonarroti, la Florența* ... 221

CXCVIII *(Lui Andrea Quaratesi, la Pisa)* 221

1533

CXCIX *(Lui messer Tommaso de' Cavalieri, la Roma)* .. 223

CC *(Lui messer Tommaso de' Cavalieri, la Roma)* .. 224

CCII *Lui Francesco Galluzzi (la Florența)* 225

CCIII *(Fratelui Sebastiano del Piombo, la Roma)* 225

CCIV *(Lui messer Tommaso de' Cavalieri, la Roma)* .. 226

CCV *(Lui messer Tommaso de' Cavalieri, la Roma)* .. 227

CCVI *(Lui Bartolommeo Angiolini, la Roma)* 227

CCVII *(Lui messer Giovanbattista Figiiovanni, la Florența)* 228

CCVIII *Lui Febo [di Poggio?]* 229

CCIX *Lui Giovan Simone Buonarroti, la Settignano* .. 230

CCX *[Lipsește adresa]* 230

1537

CCXI *(Lui messer Pietro Aretino, la Veneția)* 232

1540

CCXII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 233

CCXIII *Lui Lionardo Buonarroti, la Florența* 233

CCXIV *[Lipsește adresa]* 234

CCXV *Lui Gismondo di Lodovico Buonarroti, la Florența* 235

CCXVI *Lui Lionardo di Buonarroto* 235

1541

CCXIX *Lui Lionardo Buonarroti, la Florența* 237

CCXX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 238

1542

CCXXI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 239

CCXXII *(Către messer Niccolò Martelli, la Florența)* ... 240

CCXXIII *(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)* 241

CCXXIV *Către messer Luigi del Riccio, mult iubitului meu prieten* 241

CCXXVI *(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)* 242

CCXXVII *Lui messer Luigi del Riccio, scumpul meu senior și credincios prieten* 242

CCXXVIII *(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)* 243

CCXXIX *Către messer Luigi del Riccio, la Bănci* 243

CCXXX *(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)* 243

CCXXXI *Către messer Luigi del Riccio, mult iubitului meu prieten* 244

CCXXXII *(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)* 244

CCXXXIII *Către messer Luigi del Riccio, la Roma* 245

CCXXXIV *Plângere către papa Paul al III-lea* 246

CCXXXV *Către messer Luigi del Riccio* 249

CCXXXVI *Monseniorului...* 251

CCXXXVII *(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)* 257

CCXXXVIII *(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)* 258

1543

CCXLI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 259

CCXLIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 259

CCXLIV *Către messer Luigi del Riccio, prieten, ba chiar onorat stăpân, la Roma* 260

1544

CCXLV *(Castelanului de Sant' Angelo, la Roma)* 261

CCXLVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 262

CCXLVII *[Lipsește adresa]* 263

CCXLVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 263

CCXLIX *Lui Giovan Simone și lui Gismondo* 264

CCL *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 264

CCLI *(Către papa Paul al III-lea)* 266

CCLII	(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)	268
CCLIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	268
CCLIV	(Lipsește adresa)	269
CCLV	(Către messer Luigi del Riccio)	270
CCLVI	(Către messer Salvestro da Montauto, la Roma)	270
CCLVII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	271
CCLVIII	Către messer Luigi del Riccio, la Roma	272
CCLX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	273
CCLXII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	274
CCLXIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	274
CCLXIV	Către messer Luigi del Riccio	275
CCLXV	(Către Luigi del Riccio)	275
CCLXVI	(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)	276
CCLXVII	(Către messer Luigi del Riccio, la Roma)	276
CCLXVIII	(Către Luigi del Riccio)	276
CCLXIX	Către messer Salvestro da Montauto, la Roma	277
CCLXX	Către messer Luigi del Riccio	278
CCLXXI	(Vittoriei Colonna, marchiză de Pescara, la Roma)	278
CCLXXII	(Vittoriei Colonna, la Roma)	279
CCLXXIII	(Către messer Luigi del Riccio)	279
CCLXXIV	Către messer Luigi del Riccio, prietenul meu drag, la Lyon	280
CCLXXV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	281

1546

CCLXXVI	Prea iubitului său, ca un fiu, Lionardo Buonarroti, la Florența	282
CCLXXVII	Prea iubitului sau, ca un fiu, Lionardo Buonarroti, la Florența	283
CCLXXVIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	284
CCLXXIX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	285
CCLXXXII	Preacrestinului Rege al Franței	286
CCLXXXIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	287

CCLXXXVI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	287
CCLXXXVII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	288
CCLXXXVIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	288
CCLXXXIX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	289
CCXC	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	290
CCXCI	(Către messer Luigi del Riccio)	291

1547

CCXCIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	292
CCXCIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	292
CCXCV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	293
CCXCVI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	294
CCXCVII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	295
CCXCVIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	295
CCXCIX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	296
CCCI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	297
CCCIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	298
CCCIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	298
CCCIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	299
CCCVI	Lui Lionardd di Buonarroto Simoni, la Florența	300
CCCVII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	301
CCCIX	Lui Giovan Simone di Lodovico Buonarroti, la Florența	302

1548

CCCX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	303
CCCXI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	303
CCCXII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	304
CCCXIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	305
CCCXIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	306
CCCXV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	306
CCCXVI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	307
CCCXVII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	308
CCCXVIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	308
CCCXIX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	309

CCCXXI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 310
 CCCXXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 310
 CCCXXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 311
 CCCXXV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 312
 CCCXXVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 313
 CCCXXVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 313

1549

CCCXXVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 315
 CCCXXIX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 316
 CCCXXX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 317
 CCCXXXI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 318
 CCCXXXII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 319
 CCCXXXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 319
 CCCXXXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 320
 CCCXXXV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 321
 CCCXXXVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 322
 CCCXXXVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 323
 CCCXXXVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 324
 CCCXL *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 325
 CCCXLI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 326
 CCCXLIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 327
 CCCXLV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 327
 CCCXLVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 328
 CCCXLVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 329
 CCCXLIX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 330
 CCCLII *Către messer Benedetto Varchi* 330
 CCCLIII *(Către messer Luca Martini)* 331
 CCCLV *Lui Giovan Francesco (Fattucci), preot la Santa Maria din Florența* 332
 CCCLVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 333
 CCCLVII *Lui messer Giovan Francesco Fattucci, preot la Santa Maria del Fiore, mult iubit prieten al meu, la Florența* 334

1550

CCCLVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 336
 CCCLIX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 337
 CCCLX *(Lui messer Giovan Francesco Fattucci, la Florența)* 337
 CCCLXI *Lui messer Giorgio Vasari, pictor și prieten fără de pereche, la Florența* 338
 CCCLXII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 339
 CCCLXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 340
 CCCLXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 341
 CCCLXV *Lui messer Giorgio Vasari, prieten și pictor unic.* 342
 CCCLXVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 342
 CCCLXVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 343
 CCCLXIX *Lui messer Giorgio Vasari, pictor și prieten fără de pereche, la Florența* 343
 CCCLXX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 344
 CCCLXXI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 344

1551

CCCLXXII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 346
 CCCLXXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 347
 CCCLXXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 348
 CCCLXXV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 348
 CCCLXXVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 349
 CCCLXXVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 350
 CCCLXXVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 350

1552

CCCLXXX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 352
 CCCLXXXI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 353
 CCCLXXXII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 354
 CCCLXXXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 354
 CCCLXXXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 356
 CCCLXXXV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 356
 CCCLXXXVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 357

CCCLXXXVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 358
 CCCLXXXIX (*Către Benvenuto Cellini*) 359

1553

CCCXC *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 360
 CCCXCI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 361
 CCCXCII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 361
 CCCXCIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 362
 CCCXCV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 363
 CCCXCVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 363
 CCXCXVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 364
 CCCXCVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 364

1554

CCXCIX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 366
 CD *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 366
 CDI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 367
 CDII *Lui Giorgio Vasari* 367
 CDIII *Lui Giorgio Vasari* 368
 CDIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 368

1555

CDV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 370
 CDVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 370
 CDVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 371
 CDVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 371
 CDXI (*Către messer Bartolomeo Ammannati*) 372
 CDXII *Lui messer Giorgio, minunat pictor, la Florența* 373
 CDXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 374
 CDXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 374
 CDXV *Scumpului meu messer Giorgio Vasari, la Florența* 375
 CDXVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 376
 CDXVII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 376
 CDXVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 377

CDXIX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 378
 CDXX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 378

1556

CDXXI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 380
 CDXXII *Lui messer Giorgio Vasari, prieten drag, la Florența* 380
 CDXXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 381
 CDXXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 382
 CDXXV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 383
 CDXXVII *Lui messer Giorgio Vasari, prieten mult iubit, la Florența* 383
 CDXXVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 384
 CDXXIX *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 385
 CDXXXI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 385
 CDXXXII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 386
 CDXXXIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 386
 CDXXXIV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 387
 CDXXXV *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 388
 CDXXXVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 388
 CDXXXVII *Lui Lionardo Buonarroto Simoni, mult iubitul meu nepot. La Florența, îndrept această scrisoare către Cortesi, spre a fi dată numaidecât. La Florența.* 389
 CDXXXVIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 389
 CDXXXIX (*Lui Giorgio Vasari*) 390

1557

CDXLI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 391
 CDXLII (*Către Cornelia, văduva lui Urbino*) 392
 CDXLIII *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 393
 CDXLIV *Prea ilustrului Senior Cosimo, ducele Florenței* 394
 CDXLV (*Către Giorgio Vasari*) 395
 CDXLVI *Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența* 396
 CDXLVII [*Lipsește adresa*] 397
 CDXLVIII [*Lipsește adresa*] 398

CDXLIX	(Către Giorgio Vasari)	399
CDL	Către messer Giorgio Vasari, la Florența	399
CDLI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	400
CDLII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	401
1558		
CDLIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	402
CDLIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	402
CDLV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	403
CDLVI	Lui messer Giorgio Vasari, pictor întru totul unic, la Florența	403
CDLVII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	404
CDLVIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	405
1559		
CDLIX	(Către messer Bartolommeo Ammannati, la Florența)	407
CDLX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	408
CDLXI	(Duceului Cosimo de' Medici)	409
CDLXIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	410
1560		
CDLXIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	411
CDLXV	(Către Pier Filippo Vandini, la Casteldurante)	412
CDLXVI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	413
CDLXVII	Prea Ilustrului și prea Strălucitului Senior, Ducele Florenței și al Sienei, mult veneratul meu stăpân	413
CDLXVIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	414
CDLXIX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	414
CDLXX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	415
CDLXXI	Prea Ilustrului Duce al Florenței	415
CDLXXII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	416
CDLXXIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	417
CDLXXV	Prea Ilustrului și prea Veneratului Senior și Stăpân prea înalt, seniorul Cardinal di Carpi	417

CDLXXVII	(Cardinalului Rodolfo Pio da Carpi)	418
CDLXXVIII	Supraveghetorilor construcției de la Sfântul Petru	419

1561

CDLXXIX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	420
CDLXXX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	420
CDLXXXI	Lui Lionardo Buonarroto, la Florența	421
CDLXXXIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	421
CDLXXXIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	422
CDLXXXV	(Împuterniciților construcției de la Sfântul Petru)	423
CDLXXXVI	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	423

1562

CDLXXXVII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	424
CDLXXXVIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	424
CDLXXXIX	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	425
CDXC	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	425
CDXCI	(Lipsește adresa)	425

1563

CDXCII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	427
CDXCIII	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	427
CDXCIV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	428
CDXCV	Lui Lionardo di Buonarroto Simoni, la Florența	428

Note și comentarii	429
Bibliografie selectivă	463

Cele dintâi izvoare ale biografiei lui Michelangelo

La man che ubbidisce all'intelletto.
Mâna care minții se supune.
Michelangelo, *Rime*, 151

Orice cuvânt al lui Michelangelo este sacru. Aserțiunea, repetată printre alții și de Giovanni Papini – al cărui interes de-o viață pentru genialul artist a evoluat de la adorație la exegeză –, are, pe lângă valoarea sufletească și incantatorie, și o însemnătate practică, mai ales pentru elanul reconstituirii din reflexii ambientale, deci și din scrisori, a personalității sale. Trebuie s-o spunem din capul locului, însă, că epistolarul lui Michelangelo, față de întinderea lui, vorbește prea puțin despre artist. Mâna lui neostenită, dând ascultare chemărilor irezistibile ale unui spirit energic, orgolios, conștient de propria sa genialitate și înclinat spre a transcende, întârzia mai puțin într-ale lumii și mai mult într-ale gândului. Mai mult într-ale soliilor de artă și mai puțin într-ale soliilor de genul scrisorilor. Lumea lăuntrică și lumea înconjurătoare se amestecau cu greu sau deloc, iar scrisorile îndreptate spre aceasta din urmă erau legate doar de fapte concrete, comune și precise, străine de cele mai multe ori de universul artistic în care oficia ca un mare singuratic. Ele lasă impresia scrisorilor laice ale unui sacerdot suprem pentru care mărturisirea gândurilor celor mai intime, motivarea actelor sau a poziției fundamentale față de existență se face cu dificultate, neputându-se

realiza fără a lăsa impresia unei oarecare impietăți. Gândirea antinomică a neoplatonismului ficinian al Renașterii italiene, pe care Michelangelo o împărtășește în opera sa plastică și literară, opunea realității ideea. În această pendulare, el s-a aflat de la început de partea ideii. Creația artistică trebuie să fie o urmare a efortului de a gândi, nu o emanație senzorială. Ea nu se cuvine să imite aparențele lumii acesteia, umbre, cu atât mai stângace cu cât sunt mai sensibile, ale ideii divine, către care spiritul artistului superior (*ottimo*) trebuie să tindă. Excelența artei lui stă astfel în capacitatea de a reprezenta lumi abstracte; spiritul urmează să progreseze în măsura în care reușește să desprindă înțelesul dintr-o stare sau dintr-un fapt, iar progresul, nimic altceva decât o anamneză a arhetipurilor, înseamnă înălțare. Arta nu putea merge, desigur, prea departe pe această cale. Platon însuși nu vedea în artă modalitatea optimă a progresiunii spirituale, dar o primea numai în măsura în care găsea că ajută înțelegerea. Numai în această ipostază arta e potrivită spiritelor elevate; altfel, ea este menită să rămână legată exclusiv de simțuri și de toate tribulațiile lor. Artistul trebuie să urmeze drumul descoperirii ideii, iar simțurile, subiacente și inferioare gândului, n-au alt rost decât de a-i da ascultare. Mâna sculptorului trebuie să dea ascultare minții. O spune și marele artist într-unui din sonetele sale fundamentale, închinat Vittoriei Colonna:

*Artistul genial un gând nu-și pune
în marmură și ea să nu-i răspundă
cu prisosința-i; poate s-o pătrundă
doar mâna care minții se supune.*

(Rime, 151)

Dincolo de valoarea lui doctrinară, asupra căreia nu ne oprim acum, conceptul mâinii obediente, al mâinii care ascultă de intelect, cheie a întregii sale creații, rămâne

un element ce desemnează hotarul, ferm trasat, dintre lumea de gânduri și ambianța fizică așa cum le vede Michelangelo. Într-adevăr, viața de toate zilele pe care ne-o dezvăluie scrisorile pare, cu mici excepții, izolată de viața abstractă a creatorului. Sunt două lumi care, deși adiacente sau chiar întrepătrunse, își păstrează – cu tot zbuciumul unui destin unic – intact conturul. Astfel, scrisorile, adresate în special unor membri ai familiei sale, meseriași, rude, artiști, prieteni, cardinali, papi și chiar regi, cărora li se mărturisește rar sau nu li se mărturisește deloc, par scrise de o mână străină, sau de mâna lui, dar nu în clipele de comunicare cu ideile pe a căror tramă își organizează arta plastică și poetică. Prin degetele acestei mâini se scurge când aspră limfă temperamentală, când seacă informație privind lucrul, când banalitățile inerente vieții de fiecare zi, însă aproape niciodată lumina universului său de gânduri. În ansamblul lor, scrisorile interzic accesul la eul cel mai adânc al artistului, căruia numai arta îi va da expresie. Forfota lumii exterioare, decupată perfect de universul trăirilor lăuntrice, rămâne ca o lume a scorilor, totdeauna inferioară dacă o privim în ordinea înălțării spirituale, cu puterile ei secrete și primejdioase, cu mașinăriile ei absconse, căreia Michelangelo îi dă cu grijă tot ce-i al ei și *atâta tot*. Cititorul corespondenței simte însă teama vagă pe care acest univers i-o inspiră, într-o oarecare măsură, artistului, ca în sfidarea și în dușmănia ineluctabilă a antipozilor. Atitudinea artistului Michelangelo în fața devălmășiei lumii din jur, așa cum se reflectă ea din scrisori, este clară și dictată de înclinarea de a-i oferi fie tot, fie nimic; hotărârea este luată de la bun început și e în favoarea acestei din urmă soluții. Dar cum o mână, chiar în cazul scrisorilor pe care le scrie, nu o poate face în afara *unui* intelect, e de presupus că artistul dă noțiunii de intelect întâi de toate un înțeles gnoseologic de tip platonician, în sensul unei

comunicări transcendente, ce-și manifestă întreaga valoare în artă, și abia pe urmă înțelesul psihologic pe care-l reclamă proza spontană a unor misive curente. Este ceea ce-l făcea pe Benedetto Varchi să dea locuțiunii *la man che ubbidisce all'intelletto* („mâna care minții se supune“), și-n special termenului *intelletto* (minte), multă importanță și să-i consacre peste șapte pagini de comentariu în ale sale *Due Lezioni* din 1549.

Michelangelo a fost, totuși, legat de lumea în care trăia printr-o sumă de relații sociale la care-l obligau dimensiunile personalității și ale notorietății lui. Ele nu sunt toate comprimate în scrisori, de aceea era și fatal ca, date fiind lipsa de timp și firea înclinată spre izolare a artistului, numărul corespondențelor să fie destul de restrâns, limitat la membrii cei mai apropiați ai familiei lui, la câțiva artiști, meseriași, clerici și, rar, la unele areopaguri. Această tendință restrictivă se străvede până și în ultimul amănunt al scrisorilor, în puținătatea cuvintelor prin care-și rezolvă problemele sau le expediază, în stilul exact, lipsit cu desăvârșire de redundanță. Concentrat în lucrul artistic și dăruit în întregime artei sale, el nu putea cunoaște — excepție fac iubirea și devoțiunea creștină — alte dăruiri și nu se lăsa ademenit de ispitele mărunte ale lumii: „Deșertăciunile acestei lumi mi-au răpit timpul / dăruit pentru a-l contempla pe Dumnezeu“... (*Rime*, 288).

Drama interioară abia dacă este sugerată de scrisori, nicidecum relevată. Aceasta va fi, întâi de toate, drama unui suflet puternic, în care se desfășoară o luptă ireconciliabilă între rațiune și sentiment, între frumusețea estetică și frumusețea naturală, între sentimentul utilului și al zădărniceii, între dimensiunea colosală a viziunilor artei și conștiința mărginirii puterilor omenești... Și mai este drama sufletului care, în căutarea absolutului, oscilează între a-și alege calea elevării prin artă sau prin credință. Aceasta reprezintă, de altfel, disjuncția

fundamentală dintre platonism și creștinism, doctrine pe care Michelangelo le-a împărțit succesiv, dar pe care sufletește le-a trăit concomitent de-a lungul întregii sale vieți. Enzo Noè Girardi, unul dintre cei mai pătrunzători exegeți contemporani ai operei lui literare, caută să pună semnul egalității între poet și epistolier și să ridice, în consecință, scrisorile la înălțimea poeziei sale. Este, indiscutabil, un exces din partea celui ce a publicat în 1976 o ediție a *Scrisorilor*, deoarece acestea sunt scrise în afara oricărei intenții și conștiințe artistice. Ele sunt, așa cum am amintit, mai mult un dicteu al personalității morale și umane și mai puțin unul al celei artistice. Scrisorile îl reflectă mai mult ca om al acțiunii practice și mai puțin ca om al ideilor – ceea ce a fost, în ultimă instanță, Michelangelo. Poezia însă îl va revela ca om al ideilor într-o măsură incomparabil mai mare decât scrisorile și aici rezidă deosebirea fundamentală între aceste două forme de literatură practică de marele artist. Dacă în artă Michelangelo este dominat de auxiliarul imperativ *a fi*, dând progresiunii spirituale spre care aspira un sens ontologic, în viață – și scrisorile o arată cu o sinceritate totală – el rămâne obsedat de toate avatarurile lui *a avea*. Este ca și cum spiritul, distilat prin fermentii duri și secreți ai artei, s-a despărțit de drojdiile trăirii, al căror sens este expansiunea posesivă, vitală și comună. În această din urmă zonă se plasează scrisorile; aici, omul Michelangelo e preocupat de tot ce în trăire reprezintă și asigură sporul: avere (pământuri, mai cu seamă), bani, rectitudine morală, perpetuarea neamului propriu, a bunului renume etc. Se întâmplă ca la un moment dat, în mod paradoxal, să pară că rostul fiecărui răvaș nu este acela de a spori comunicarea cu lumea, așa cum e firesc, ci, invers, de a întări izolarea artistului față de tumultul și imixtiunea ei; astfel, epistolarul – în special în partea ce se referă la familie – înalță cu fiecare scrisoare zidul

izolării prin ținerea la distanță a destinatarului. Lucrul acesta îl face fie organizându-i viața, cum s-a întâmplat cu frații și cu nepotul Lionardo, fie adresându-i-se cu o excesivă politețe.

Scrisorile lui Michelangelo sunt relevante pentru reconstituirea profilului moral și afectiv al marelui artist. În acest sens ele reprezintă un document infailibil, datorită spontaneității, redactării în afara oricărui gând de publicare și investiții lor cu funcția canalului cel mai scurt dintre cei doi interlocutori. Expeditorul nu derutează, nici nu complică posibilitățile de reconstituire a ordinii sufletești, intelectuale și artistice cu obișnuitele digresiuni, speculații, interpretări sau prin privirea spre sine din afară. Singură, omisiunea ar putea fi acuzată în prezentarea laturilor multiple ale unei situații, însă cum scrisorile n-au vizat o instanță justițiară postumă, a-i reproșa eludarea ar echivala cu formularea unui proces de intenție.

Epistolarul oferă, de asemenea, o posibilitate ideală de a îndepărta erorile sau prezentările unilaterale ale figurii marelui artist. Cei ce l-au văzut slab n-au știut unde să-i caute tăria, scăpându-le axa în jurul căreia se ordonează elementele felurite ale personalității acestui complex *uomo universale*: trăirea în absolut, extragerea spiritului din acel *terrestre limo* – mâl pământesc (Rime, 86). Aici se înfățișează, întâi de toate, tăria lui Michelangelo. Romain Rolland, de pildă, descoperea slăbiciunea în apariția sporadică a crizelor de *terreur panique* – spaima neîntemeiată, moștenire a firii aparent paranoice a tatălui său, Lodovico, fără să vadă în ele consecința unei înțelepciuni, căci Michelangelo a fost un cunoscător sensibil al firii omenești și al zbuciumatei vieți sociale și politice din acele vremuri alunecoase. Celebra fugă, plină de groaza de a fi ucis, la Veneția, din toamna anului 1529, de teama unei trădări strecurate în conducerea Republicii Florentine, pe care de altfel

artistul a adus-o la cunoștința stăpânirii, nu a avut la bază spaima sau lașitatea, ci o previziune pe care evoluția imediată a situației politice avea s-o confirme. Nu poate fi slab cel în mâinile căruia a stat organizarea fortificațiilor pentru apărarea Florenței, cel care a sfidat papi, a înfrânt mari rivali și a impus încă din timpul vieții o viziune artistică de mare originalitate. Cu excepția neoplatonismului, Michelangelo a înfruntat toate versantele veacului său, cu un suflet dantesc, intransigent și egal până la urmă... Alții i-au găsit slăbiciunea în prăbușirile sufletești, uitând că prăbușirile înseși măsoară adâncul și, în consecință, intensitatea trăirii afective, deci puterea. Alții – în pesimismul profund și ireductibil, reproșând o presupusă trăsătură temperamentală, slăbiciunea, concepției filozofice, proiectate, într-adevăr, pe un adânc pesimism. În sfârșit, alții au văzut, și continuă să vadă, o slăbiciune în bizareriile erotice, ignorând atât tiparele sufletești aparte pe care s-a alcătuit existența lui dramatică, întreținerea și perpetuarea lor prin înaltă justificare și integrare neoplatoniciană cât și, în ultimă instanță, dreptul de a alege. Neamul omenească nu cunoaște, cel puțin în istoria artei, un spirit mai volitiv, mai puternic și mai eroic decât al lui Michelangelo, căruia nu i se potrivește nici unul din înțelesurile termenului de slăbiciune.

O altă viziune pe care scrisorile sunt în măsură s-o îndrepte constă în interpretarea lui Michelangelo ca o ființă în antiteză cu timpul său. El însă nu opunea timpului său un alt timp, înfăptuind o lucrare de tip revoluționar, ci îi opunea atemporalitatea genialității sale, ceea ce este altceva. Scrisorile, adresate în marea lor majoritate unor oameni obișnuiți, reușesc să ilustreze într-o oarecare măsură aserțiunea de mai sus, ele fiind pline de îndemnuri la acomodare și supunere, amintind atât recomandarea lui Iisus de a da cezarului ce-i al cezarului, cât și melancolica meditație a lui Miron Costin,

1563 La 31 ianuarie se inaugurează Academia de desen de la Florența, cea dintâi academie artistică din lume, la conducerea căreia este chemat Michelangelo, alături de ducele Cosimo I de' Medici.

Giacomo della Porta continuă lucrările de sistematizare a Pieței Capitoliului de la Roma, urmând desenele lui Michelangelo.

1564 Termină corul, unele abside și parte din tamburul cupolei catedralei Sfântul Petru din Roma. Continuă să lucreze la *Pietà Rondanini*.

La 18 februarie, spre seară: *verso l'ora dell'avemaria*, Michelangelo se stinge din viață, în casa lui de pe Macel de' Corvi de la Roma, în vârstă de aproape nouăzeci de ani. Este înmormântat provizoriu la biserica Santi Apostoli. L-au asistat în ultimele clipe de viață Tommaso Cavalieri, Daniele da Volterra, medicii Federigo Donati, Gherardo Fidelissimi și servitorul Antonio del Franzese. Anunțat la 15 februarie printr-o scrisoare trimisă de Diomede Leoni, nepotul Lionardo avea să ajungă la Roma trei zile după moartea unchiului său. La 11 martie este exhumat și transportat în taină de către nepotul său, Lionardo di Buonarroto Buonarroti Simoni, la Florența, înfăptuindu-i-se astfel dorința.

La 12 martie este înmormântat în biserica Santa Croce din Florența.

La 14 iulie i se organizează funeralii solemne la biserica San Lorenzo din Florența. Discursul funebru este rostit de Benedetto Varchi.

I

(*Către Lorenzo di Pierfrancesco de' Medici*¹, la Florența)

(Roma). Christus. Azi, 2 iulie 1496.

Magnifice Lorenzo, vă scriu numai ca să vă dau de știre că sâmbăta trecută am ajuns cu bine și, pe loc, ne-am dus să-l vizităm pe cardinalul de San Giorgio², căruia i-am dat scrisoarea domniei voastre. Părea bucuros că-l vizitez și-a vrut neapărat să merg să văd niște lucrări de artă, ceea ce mi-a luat ziua întreagă și m-a împiedicat să înmânez celelalte scrisori pe care mi le-ați dat. Venind apoi, duminică, în noul său palat, cardinalul a pus să fiu chemat: m-am dus și m-a întrebat ce părere am despre lucrurile pe care le văzusem. I-am spus ceea ce credeam; într-adevăr, socotesc că sunt multe lucruri frumoase. Cardinalul m-a întrebat pe urmă dacă n-aș fi ispitit să sculptez ceva frumos; am răspuns că n-aș putea face lucruri atât de mari, dar c-o să vadă ce pot face. Am cumpărat o bucată de marmură de mărimea unui om și, de luna viitoare, voi începe să lucrez. Luna trecută, am înmânat celelalte scrisori ale domniei voastre lui Pagolo Rucellai³, care mi-a încredințat banii trebuincioși; de asemenea, lui Cavalcanti. Pe urmă am dat scrisoarea lui Baldassare⁴ și i-am cerut să-mi dea copilul⁵, spunându-i că-i voi înapoia banii. Mi-a răspuns foarte aspru că mai degrabă l-ar sfârâma

într-o sută de bucăți, că el e cel care l-a cumpărat, că e al lui și că păstrează scrisorile ce stau mărturie faptului că l-a mulțumit pe cel ce i-l trimisese și că e îndreptățit că nu-l va da; și s-a plâns mult de domnia voastră, zicând că l-ați vorbit de rău; am ieșit și i-am rugat pe niște florentini de-ai noștri să ne mijlocească înțelegerea, dar n-au izbutit să facă nimic. Acum am de gând să intervin prin cardinal, așa după cum mă sfătuiește Baldassarre Balducci⁶. Vă voi ține la curent cu cele ce vor urma. Nimic altceva în această privință. Mă încredințez domniei voastre. Dumnezeu să vă păzească de rău.

MICHELAGNILO, în Roma

[*Pe plic*] Sandro di Botticello, în Florența.

II

Înțeleptului tânăr Buonarroto di Lodovico Bonarroti⁷, la Florența

(Roma) În numele lui Dumnezeu.
În ziua de [?] martie 1497.

Frate drag și atât de prețuit. Am primit prin Michelagnolo o scrisoare de la tine ce m-a bucurat foarte mult, mai ales în privința seraficului vostru frate Jeronimo⁸, despre care într-atât vorbește toată Roma ca despre un eretic înrăit, încât trebuie să vină negreșit să profetizeze puțin la Roma, ca să fie pe urmă canonizat. Voie bună pentru voi toți și pentru ai săi.

Frate, mă gândesc mult la tine, așa că tu fii sânguinos și caută să înveți, așa precum faci. Lui Frizi⁹ i-am spus totul și a înțeles bine fiecare lucru. Fratele Mariano¹⁰ vorbește foarte rău despre profetul vostru. Nimic altceva. În prima scrisoare pe care ți-o voi trimite îți voi da mai multe știri, pentru că acum sunt grăbit. N-am nici un fel de noutăți, decât că ieri au fost făcuți șapte episcopi de hârtie¹¹, dintre care cinci au fost spânzurați de beregată. Salută-i pe toți, dar mai ales pe tatăl meu, Lodovico, pe care îl respect atât de mult, iar când vei scrie aici, vorbește-i de mine lui Michelagnolo. Nimic altceva. Scrisă pe întuneric.

Al tău, PIERO, în Roma